

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті досліджено особливості роботи класного керівника в сучасних умовах. Визначено роль, яку відіграє сучасний класний керівник у навчально-виховному процесі. Сформульовано основні цілі та завдання його діяльності. Вказано напрямки роботи. Значну увагу приділено роботі з батьками та сім'ями учнів. Зазначено зміни, які відбуваються у сучасній школі. Розглянуто проблеми, які виникають в процесі класного керівництва у зв'язку зі змінами у сучасній школі. Зазначено причини цих проблем та повільного впровадження інноваційних технологій в діяльність класного керівника. Визначено шляхи подолання проблем у процесі класного керівництва.

Постановка проблеми. Становлення незалежної української держави, кардинальні політичні, соціальні й економічні перетворення потребують і нового переосмислення виховання підростаючого покоління. Перехід від авторитарно-дисциплінарної до гуманістичної моделі навчання і виховання, утвердження нових національних і громадянських цінностей зумовлюють і нові вимоги до рівня кваліфікації і соціальної відповідальності класних керівників загальноосвітньої школи.

Класний керівник – "це не тільки вихователь і педагог, що організує процес виховання та навчання учнів, це особистість яка перебуває в процесі постійного саморозвитку, самовдосконалення, професійного зростання" [1: 8]. Однак про цю галузь своєї діяльності молодий вчитель, як свідчить опитування, має нечітке уявлення. Багато класних керівників вважає, що тут головне – любов до дітей, увага та залучення до різноманітних цікавих заходів. Випускники педагогічних закладів відмічають високу підготовку до організації навчального процесу, але часто жаліються на невміння вести виховну роботу в школі. Дослідження становлення майстерності вихователя являється для багатьох учителів більш складним процесом, ніж майстерність навчання. В основі цього лежить об'єктивна причина – самовиховання – більш широке поняття, ніж навчання. Успіх діяльності класного керівника визначається рівнем його професійної майстерності: особистими якостями, знанням основних напрямів виховання, володінням технікою і технологією конструювання методичної системи виховних впливів.

Актуальність даного дослідження. Сучасна школа, як і суспільство загалом, переживають складний період, коли здійснюється рішучий поворот до особистості школяра. Така школа поважає особистість та гідність кожного учня, його індивідуальну життєву мету, запитує й інтереси, створює сприятливі умови для його самовизначення, самореалізації та розвитку. Проте не всі вчителі готові до цих змін та не завжди знають як діяти. Тому варто зазначити, що організація роботи класного керівника – це найактуальніша проблема сучасної школи, яка потребує подальшого вирішення та досконалого вивчення на кожному етапі.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що над проблемою організації роботи класного керівника працювали провідні науковці. Роль діяльності педагога-вихователя, класного керівника вивчали А. Макаренко та В. Сухомлинський; питання проблеми змісту, методів, форм організації виховної роботи досліджували М. Болдирєв, В. Оржеховська, М. Рожков; роботу з батьками вихованців – І. Дружиніна, Р. Капралова, Н. Петров; основами індивідуального підходу до особистості школяра займалися С. Карпенчук, М. Красовицький, М. Сметанський; питанням організації класного колективу, розвитку самоврядування приділяли увагу А. Макаренко, Г. Щукіна, М. Ярмаченко; основні вимоги до знань і вмінь класного керівника, проблеми професійної та психолого-педагогічної компетентності вчителів розглядали Ю. Алферова, Т. Браже, С. Бреус, В. Воронова, О. Дубасенюк, В. Кричевський, М. Лук'янова, А. Маркова, Є. Смірнова, В. Сластьонін, Л. Спирін, Г. Сухобська; зміст діяльності класного керівника сучасної школи, визначення його функцій, підходів до формування особистості, теоретично обґрунтовано у наукових дослідженнях І. Бех, О. Газман, Б. Кобзар, В. Киричук, В. Оржеховської, О. Пилипенко, А. Розберх, Г. Селевко.

Мета статті – дослідити особливості роботи класного керівника в сучасних умовах та визначити їх вплив на виховну діяльність.

Виклад основного матеріалу. Згідно з "Положенням про класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти" класний керівник – це педагогічний працівник, який здійснює навчально-виховну роботу в довіреному йому класі. Він найближчий і безпосередній вихователь і наставник учнів. Класний керівник організовує і спрямовує виховний процес у класі, об'єднує виховні зусилля вчителів, батьків і громадськості, відповідає за "організацію і проведення позаурочної та культурно-масової роботи, сприяє взаємодії учасників навчально-виховного процесу в створенні належних умов для виконання завдань навчання і виховання, самореалізації та розвитку учнів (вихованців), їх соціального захисту" [2: 4]. З одного боку, термін "класний керівник" націлює педагога

на керівництво колективом та особистістю, тобто, на думку психологів, на позицію "зверху", а з другого – взаємини вчителя з учнями значно різноманітніші: до їх палітри належать і співробітництво, і підтримка, і дружба [3: 63].

Практична робота загальноосвітніх навчальних закладів свідчить про те, що класному керівнику відводиться провідна роль у формуванні особистості учня, вихованні всебічно розвинутого школяра. Проводячи аналіз діяльності класного керівника, ми визначили, що він здійснює комплексний підхід у виховній роботі з учнями. Його найголовнішою роллю – є організація, стимулювання та координація всіх виховних впливів у класі.

Класні керівники – педагоги, які постійно спілкуються з учнями, закріпленими за ними, різнобічно впливають на них і водночас працюють за предметною системою. Тобто, крім викладання певного предмета він дбає про об'єднання зусиль учителів, які працюють у певному класі, координацію їхніх вимог для поліпшення результатів виховної та навчальної роботи з учнями класу.

На сьогоднішній день учителі до ролі класного керівника ставляться зовсім не однозначно. А. Г. Дребеньова зазначає, що частина педагогів особливо не замислюється над сутністю і значенням класного керівництва, а просто імітують виховну діяльність: перевіряють щоденники, проводять батьківські збори, класні години, тобто формально виконують свій обов'язок [3: 5]. Це зумовлено різними чинниками, зокрема – матеріальними. Значний обсяг роботи, взаємодія з батьками, позакласна виховна робота, а також постійні несподіванки та труднощі, на їх думку, не можна порівняти з оплатою цієї праці. Ті педагоги, що намагаються реально взаємодіяти з дітьми, часто просто не знають як побудувати ці взаємини, інші – встановлюють певні закони та правила, які учні бездоганно виконують, проте не виявляють жодної ініціативи.

Отже, ставлення до класного керівництва залежить від позиції самого педагога й від його вміння взаємодіяти з дітьми. Зміст роботи класного керівника визначає широкий, різноманітний і складний спектр його виховної діяльності. А звідси випливає висновок: він має володіти особливими знаннями, уміннями та навичками.

Діяльність класного керівника є одним із вирішальних елементів виховного процесу, найважливішою ланкою у виховній системі школи, основним механізмом організації індивідуального підходу до вихованців. Його основне призначення – максимальний розвиток кожної дитини, збереження її неповторності, розкриття її потенційних талантів і створення умов для духовного, розумового й фізичного вдосконалення.

Виходячи з цього І. М. Рибальченко основними завданнями класного керівника вважає:

1) здійснення безпосереднього спостереження за індивідуальним розвитком дитини та створення оптимальних умов для формування її особистості, спрямованих на вільне й повне розкриття всіх здібностей учня та їхній розвиток спільно з сім'єю;

2) вивчення нахилів, інтересів, обдарувань дитини з метою вибору для неї певного виду діяльності, в якій вона може досягти успіху;

3) організація всіх видів індивідуальної, групової, колективної діяльності, що залучає учнів до суспільно-ціннісних відносин;

4) сприяння в дотриманні прав і свобод вихованців;

5) створення класного колективу як виховного середовища, що забезпечує соціалізацію кожної дитини;

6) організація взаємин та співпраці всіх виховних сил [1: 10]

Класний керівник повинен охопити різними формами виховання усіх без винятку учнів з урахуванням особливостей та рівня їхньої вихованості. Як зазначає М. І. Болдирев, у шкільній практиці головну увагу звертають на виховання та перевиховання недисциплінованих та неорганізованих, відсталих у навчанні учнів, а решту розглядають як благополучних та індивідуальним виховним впливом їх не охоплюють [4: 7]. Такий недолік нерідко можна бачити і у сучасних школах. А виховання потребують усі без винятку школярі.

При розробці завдань і цілей виховання класний керівник повинен враховувати особливості розвитку дітей сучасного суспільства, оскільки вони безумовно відрізняються від учнів минулого століття.

Л. П. Омельченко виділяє наступні суттєві відмінності:

1) надзвичайна інформованість сучасних дітей в різних областях знань. Безсистемність, суперечливість інформації, перенасичення нею негативно впливає як на психічний, так і на фізичний стан школярів;

2) завдяки засобам масової інформації, сучасній літературі, соціуму теперішні школярі все частіше проголошують та пред'являють світу власне "Я". Це робить їх як більш незалежними, так і занадто самовпевненими та демонстративними;

3) значно погіршився стан фізичного здоров'я учнів. Це пов'язано з проблемами екології, радіоактивного зараження, шкільними перевантаженнями та сімейними негараздами. Заняття спортом замінили комп'ютерні ігри, телевізор, ігрові приставки тощо;

4) вихованці ростуть переважно в сім'ях з однією дитиною, батьки захоплені своєю професійною

діяльністю, кар'єрним ростом, а тому не завжди проявляють довіру та терпіння до дорослих [5: 9].

У зв'язку з цим виникають ситуації утруднення, які можна охарактеризувати як ситуації нестандартні, з високим рівнем складності, невизначеності і новизни. Невизначеність як характеристика певних ситуацій тісно пов'язана з невизначеністю у виявленні ситуації, невизначеністю у прийнятті рішення, невизначеністю у реалізації прийнятого рішення. У педагога, особливо на стадії входження в професію існує певна "інформаційна недостатність". Тому сьогодні класному керівнику потрібне нове педагогічне мислення, яке виявляє себе у інноваційній навчально-виховній діяльності.

Як свідчить реальна освітня практика, застосування інноваційних технологій не є безболісним процесом для педагогічного співтовариства. У ньому спостерігається явище дії антиінноваційних бар'єрів, які гальмують нову педагогічну орієнтацію і подолання яких виступає професійно важливим завданням.

Процес освоєння інноваційних технологій відбувається повільно і неефективно. Використання традиційних підходів і вироблених роками стандартних зразків діяльності формує в класних керівників та вчителів звикання до роботи з ними і, як наслідок, практично не відбувається осмислення власних способів, методів і зразків інноваційної діяльності. Д. Вудс, зазначає, що викладачі більш охоче використовують "готові рецепти", ніж розробляють щось нове. Однак, за словами автора, тенденція зміни традиційних форм проведення навчальних занять очевидна, оскільки є необхідною вимогою часу [6: 13].

Неприйняття педагогічних інновацій зумовлюються як індивідуальними особливостями учителя, так і соціально-психологічними властивостями педагогічного співтовариства. Зовнішньо ці перешкоди проявляються у захисних висловлюваннях, які утримують стереотипи, що існують в педагогічному менталітеті відносно конкретних інновацій. І. Д. Бех вказує на деякі з них:

1) "Це у нас уже є". Наводиться приклад, справді подібний у деяких рисах до пропонованих нововведень.

2) "Це у нас не вийде". Перераховується низка особливостей, об'єктивних умов, які роблять неможливим таке нововведення, причому всі вони не можуть бути відомі опоненту: якщо він "свій", то переважають докази зовнішнього порядку, якщо "чужий" – то акцент робиться на місцеву специфіку ("у нас немає матеріальної бази").

3) "Це не вирішує наших проблем" – поза прибічника радикальних рішень. Інноватор у цьому випадку набуває рис недостатньо сміливого і активного провідника справжнього прогресу.

4) "Це вимагає доопрацювання". У нововведенні виділяються його справжні недоліки, обмеження, недосконалі елементи, що завжди неминуче. Тим самим нововведення наділяється характеристикою "сирого", "непродуманого до кінця", а значить, хоча і потрібного, але не готового до застосування.

5) "Тут не все рівноцінне" – ставка на вилучення деяких деталей із будь-якого з наведених вище міркувань, від чого нововведення стає слабким за своїм інноваційним потенціалом або виявляється недоречним із тієї ж причини, оскільки відчутного ефекту не передбачається.

6) "Є й інші пропозиції". Мається на увазі цілком реальна альтернатива цьому нововведенню, яка висувається іншими авторами, школами [7: 44].

І. П. Підласий, досліджуючи досвід виховання у США, підкреслює, що зарубіжний досвід принципово відрізняється від нашого тим, що за кордоном добре розуміють, що, незважаючи на всю старанність планування, навчально-виховний процес може піти за непередбачуваним сценарієм. Ми ж завжди виходимо з того, що все повинно бути достеменно так, як намічено, і не знаємо що робити, коли виходить по-іншому [8: 345-346].

Як зазначає О. З. Загребельна, найскладнішою та найважливішою завжди була робота з батьками. Педагогічно грамотний класний керівник почне свою діяльність саме з цього. Оскільки переважна більшість батьків не має належної психолого-педагогічної підготовки й позбавлені громадської відповідальності за гідне виховання своїх дітей, класний керівник повинен виступати, з одного боку, з'єднувальною ланкою між школою та сім'єю, а з іншого – організатором зростання педагогічної культури батьків. Вивчаючи кожну родину, родинні стосунки, мікроклімат та відносини, йому легше буде працювати з дітьми. Залучитися підтримкою батьків у процесі навчання та виховання – це дуже складна задача, особливо зараз, в умовах ментальності сьогодення [9: 224].

В нових умовах суспільного, освітнього й технічного розвитку законодавство України чітко визначає межі відповідальності сім'ї за навчання і виховання дітей: саме батьки чи особи, які їх замінюють, зобов'язані постійно дбати про своїх дітей, створювати належні умови для розвитку їх природних здібностей, зміцнення фізичного здоров'я, отримання загальної освіти та інше.

Сім'я не є ізольованим мікросередовищем: багатоканальні зв'язки з'єднують її із суспільством; різноманітні зовнішні чинники впливають на її виховну функцію. Важливе місце тут належить закладам освіти, педагогам, класним керівникам, які завдяки фаховій освіті володіють необхідними психолого-педагогічними знаннями, професійними вміннями і навичками, виступають важливою складовою в педагогічному трикутнику "дитина – батьки – вчитель". Встановлення і підтримання педагогічної даної співпраці необхідно вибудовувати на принципах взаємоповаги, довіри, відповідальності та рівноправного партнерства.

Останнім часом спостерігається певне звуження цього аспекту діяльності освітнього закладу і класного керівника, самоусунення педагогічних колективів від роботи з сім'ями учнів. Актуальним є питання організації роботи з батьками дітей різних вікових груп, в родинях із різним типом сімейного неблагополуччя, формування педагогічної культури всіх дорослих членів сім'ї на новій методологічній основі із застосуванням інноваційних педагогічних технологій.

Мова йде про такий зміст педагогічної діяльності вчителя, який спрямовується на підвищення готовності батьків до виховання дітей, усвідомлення ними важливості відповідального батьківства, передачу всім дорослим членам родини певної психолого-педагогічної, фізіолого-гігієнічної, правової тощо інформації, формування у них відповідних практичних умінь і навичок.

Робота з батьками і сім'ями учнів – це один із найважливіших напрямів діяльності сучасного класного керівника і одночасно одна з "найвужчих" ланок у його практичній діяльності. Керівникам загальноосвітніх шкіл важливо не припускатися формалізму у роботі з батьками, забезпечувати організацію спільної діяльності школи, сім'ї, громадськості на відповідному рівні, адже від цього залежить не лише успішне навчання і виховання школярів, а й створення сприятливих умов для роботи педагогічних колективів, підвищення престижу сучасних освітніх закладів.

Ідея співробітництва висвітлена у працях Ш. О. Амонашвілі. "Якщо сама дитина не може справитися з труднощами, і якщо їй потрібна допомога дорослого, і вчитель її пропонує, то в таких стосунках і народжується педагогіка співробітництва" [10: 38]. Ш. О. Амонашвілі наголошував на необхідності постійної участі педагога у навчально-виховному процесі, тісної взаємодії з сім'єю дитини. Багато вчених, які керують розвитком науки, видають безліч рекомендацій, порад та міркувань про педагогічний процес у більшості своїй або не склалися як вихователі та викладачі, або взагалі не провели ні одного уроку. "Це не сама наука відійшла від практики, а це вчені пішли із шкільного життя, забрали з собою науку, щоб у тиші кабінетів, де немає дитячого голосу, творити бездітну теорію" [10: 40]. Потрібен такий тип педагога, який має постійну практику, який би разом з дітьми та іншими вчителями переживав радощі та невдачі у навчанні. Саме такому класному керівнику повірять учні та вчителі.

Отже, приходимо до висновків, що корінна відмінність сучасної освітньої ситуації, яка задає стратегію професійної поведінки класного керівника полягає в тому, що теперішній час вимагає іншого визначення норм щодо тієї чи іншої сфери розвитку людини. Нині всі нормативні очікування орієнтовані на вищий рівень розвитку, який досить пластичний у своїх якісних станах і такий, що відповідає прагненням потенційно можливої самореалізації учня. Тобто, в процесі освіти особистість має піднятися до більш високих форм вільних і відповідальних відносин зі світом та іншими людьми. Центром навчально-виховного процесу є учень "як носій засвоєного досвіду попередніх поколінь, власник духовних і моральних цінностей, продукт своєї епохи, утворений своїми власними зусиллями та зусиллями школи за допомогою гуманної технології" [8: 141].

Висновки. Центральна позиція сучасного класного керівника – виведення з його методів примушування до навчання. Головними ідеями сьогодення є такі: перебудова стосунків з учнями, навчання й виховання без примушування, вільний вибір, особистісний підхід, співробітництво педагогів, співпраця з сім'єю.

Перспективи подальших пошуків. Підводячи підсумок, варто зазначити, що організація роботи класного керівника – це найактуальніша проблема сучасної школи, яка потребує подальшого вирішення та досконалого вивчення на кожному етапі. У даній статті ми розглянули лише деякі аспекти роботи класного керівника, акцентували увагу на роботі з батьками та віддали перевагу нетрадиційним формам роботи в сучасній школі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Рибальченко І. М. Вас призначено класним керівником / І. М. Рибальченко. – Х. : Вид. група "Основа", 2007. – 192 с.
2. Положення про класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти // Інформаційний збірник МОН України. – 2000. – № 22. – С. 3–7.
3. Класному керівнику : створення й розвиток колективу класу / [уклад. А. Г. Дербеньова, А. В. Кунцевська]. – Х. : Вид. група "Основа", 2011. – 191 с.
4. Болдирев М. І. Класний керівник / М. І. Болдирев. – К. : Рад. Школа, 1982. – 252 с.
5. Омельченко Л. П. Настільна книга класного керівника / Л. П. Омельченко. – Х. : Вид. група "Основа", 2009. – 288 с.
6. Woods D. Teacher Cognition in Language Teaching : beliefs, decision-making and classroom practice (Cambridge Applied Linguistics series) / D. Woods. – Cambridge : Cambridge University Press, 1996. – 324 p.
7. Бех І. Д. Готовність педагога до інноваційної діяльності / І. Д. Бех // Теоретичні та методичні засади розвитку педагогічної освіти : педагогічна майстерність, творчість, технології : [зб. наук. праць] / [за заг. ред. Н. Г. Нічкало]. – Харків : НТУ "ХПИ", 2007. – С. 41–50.
8. Підласий І. П. Продуктивний педагог : [настільна книга вчителя (1-7 розділи)] / І. П. Підласий. – Х. : Вид. група "Основа", 2010. – 360 с.

9. Загребельна О. З досвіду організації роботи класного керівника сучасної школи / О. Загребельна // Гуманізація навчально-виховного процесу : [збірник наукових праць] / [за заг. ред. проф. В. І. Сипченка]. – Слов'янськ : СДПУ, 2011. – Вип. LV. – Ч. III. – С. 221–226.
10. Амонашвили Ш. А. Психологические основы педагогики сотрудничества : [книга для учителя] / Ш. А. Амонашвили. – К. : "Освіта", 1991. – 111 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

11. Rybal'chenko I. M. Vas pruznacheno klasnym kerivnykom [You are Appointed a Form-Master] / I. M. Rybal'chenko. – KH. : Vyd. grupa "Osnova", 2007. – 192 s.
12. Polozhennia pro klasnogo kerivnyka navchal'nogo zakladu sustemy zagal'noi serednoi osvity [Regulations about An Educational Institution Form-Master of the Secondary Education] // Informatsiinyi zbirnyk MON Ukrainy [The Informational Textbook of the Ministry of Education and Science of Ukraine]]. – 2000. – № 22. – S. 3–7.
13. Klasnomy kerivnyku : stvorennia i rozvytok kolektyvy klasu [To a Form-Master : the Creation and Development of the Class Body] / [uklad. A. G. Derbeniova, A. V. Kuntsevs'ka]. – KH. : Vyd. grupa "Osnova", 2011. – 191 s.
14. Boldyrev M. I. Klassnyi kerivnyk [A Form-Master] / M. I. Boldyrev. – K. : Rad. shkola, 1982. – 252 s.
15. Omel'chenko L. P. Nastil'na knyha klasnogo kerivnyka [A Handbook of a Form-Master] / L. P. Omel'chenko. – KH. : Vyd. grupa "Osnova", 2009. – 288 s.
16. Woods D. Teacher Cognition in Language Teaching: beliefs, decision-making and classroom practice (Cambridge Applied Linguistics series) / D. Woods. – Cambridge : Cambridge University Press, 1996. – 324 p.
17. Bekh I. D. Gotovnist' pedagoga do innovatsiinoi diial'nosti [The Teacher's Readiness to the Innovative Activity] / I. D. Bekh // Teoretychni ta metodychni zasady rozvytku pedagogichnoi osvity : pedagogichna maisternist', tvorchist', tekhnologii [Theoretical and Methodical Basics of the Pedagogical Development : Pedagogical Mastery, Creative work, Technologies] : [zb. nauk. prats'] / [za zag. red. N. G. Nychkalo]. – Kharkiv : NTU "KHP", 2007. – S. 41–50.
18. Pidlasyi I. P. Produktyvnyi pedagog [A Productive Pedagogue] : [nastil'na knyha vchytelia (1-7 rozdily)] / I. P. Pidlasyi. – KH. : Vyd. grupa "Osnova", 2010. – 360 s.
19. Zagrebel'na O. Z dosvidu organizatsii roboty klasnogo kerivnyka suchasnoi shkoly [From the Experience of the Form-Master's Work Organization in the Modern School] / O. Zagrebel'na // Gumanizatsiia navchal'no-vykhovnogo protsesu [Humanization of the Educational Process] : [zbirnyk naykovykh prats'] / [za zag. red. prof. V. I. Supchenka]. – Slovians'k : SDPU, 2011. – Vyp. LV. – CH. III. – S. 221–226.
20. Amonashvili Sh. A. Psikhologicheskie osnovy pedagogiki sotrudnichestva [Psychological Basics of the Cooperation Pedagogics] : [kniga dlia uchitelia] / Sh. A. Amonashvili. – K. : "Osvita", 1991. – 111 s.

Матеріал надійшов до редакції 03.10. 2012 р.

Белошицкая Т. Ю. Особенности работы классного руководителя в современных условиях.

В статье исследуются особенности работы классного руководителя в современных условиях. Определена роль современного классного руководителя в образовательном процессе. Сформулированы основные цели и задания его деятельности. Указаны направления работы. Большое внимание уделяется работе с родителями и семьями учеников. Указаны изменения, которые происходят в современной школе. Рассмотрены проблемы, которые возникают в процессе классного руководства в связи с изменениями в современной школе. Определены причины этих проблем и медленного внедрения инновационных технологий в деятельность классного руководителя. Предлагаются способы преодоления проблем в процессе классного руководства.

Biloshytska T. Yu. Peculiarities of the Form-Master's Work in Modern Conditions.

The article investigates the peculiarities of the form master's work in modern conditions. The modern form-master's role in the educational process is determined. The main aims and tasks of his / her activity are formulated. The guidelines of the form-master's work are shown. Much attention is focused on the cooperation with pupils' parents and families. Changes of the modern school are described. The problems appearing in the process of the class guidance in the connection with changes in the modern school are investigated. The reasons of these problems and the slow innovational technologies application into the form-master's activity are indicated. The ways of their overcoming in the process of the class guidance are given.